

NEVIN BIRSA, RIHEMBERK

Tretja pesniška zbirka Nevina Birse pomeni v sodobni pesniški produkciji neobičajno redkost. Prigodniškost, pesnikovanje ob določeni obletnici, spominu, z določenim namenom ni več tematska inspiracija pesnikov, zlasti ne predstavnikov najmlajše generacije. Pesniška realizacija v zbirki Rihemberk hoče biti izjema po svoji prigodniškosti, časovni in krajevni določenosti, zaprtosti v ozko namenskost, ki jo avtor uvodoma utemeljuje takole: »Te pesmi naj bodo posvečene zemlji in ljudem, ki jo naseljujejo, njihovemu hotenju in močni volji, Braničanom, vsem, ki so tu bivali in trpeli (...) A vendar vsa ta preteklost, vse to zelenje rojstev in neslišnega umiranja, drgetanje in minevanje, uporne roke, vse to živi v tej zemlji in ljudeh, (...) (str. 5.)

Pesniška beseda v Rihemberku ohranja predvsem svojo mimetično funkcijo: inspiracijska gibala, izbor motivov, izhajajo vedno iz konkretnega sveta, iz konkretne zgodovinske skušnje, lokalno omejene (Branik) Tolminski punt leta 1713, Simon Gregorčič, tematika NOB na Primorskem), kar pomeni, da išče beseda svoj predmet v realnem svetu stvari in pojavov, ki so glede na besedo samo nekaj predeksistentnega. Pesniški postopek nastaja največkrat ob določenem motivu, utemeljenem bodisi z letnico, spominsko ploščo, posameznim imenom-herojem. Teksti pomenijo ubesedeni kontakt pisca in konkretnega dogodka, vendar tako, da je avtorju pridržana pravica videnja stvari, poustvaritve dejstva, največkrat znana ožjemu, lokalnemu področju, ki ga zgovorno določa že naslov Rihemberk.

Zbirko uvaja prvoosebno, antropomorfnó opevanje rojstnega kraja; identifikacija zapisovalca in ubesedenega

(Nevin Birsa, Rihemberk. Ob tridesetletnici požiga Branika, izdali Temeljna kulturna skupnost Nova Gorica in Grafično podjetje Soča, 1974, opremil Pavel Medvešček, str. 54)

lirskega subjekta aktualizira metaforično vizijo, ki prehaja iz sinhronega opisa v diahrono refleksijo sveta in njegovega življenja. Lirski subjekt izgublja poteze individualnega, psiho-fizičnega posameznika in se spreminja v vidca zgodovine, ocenjevalca sfer življenja: sedaj in nekoč. Preteklo-sedanje-prihodnja časovna perspektiva utemeljuje prigodniškost zbirke, njeno spominsko določenost. Tako je npr. pesnikovo »videnje« kmečkega upora v tekstu Bakrena mavrica, kjer si lirski subjekt pridržuje pravico ideološkega, tendenčnega vrednotenja zgodovinskih pojavov. Lokalizirano inspiracijsko jedro predstavlja npr. Simon Gregorčič v tekstu Toplo cvetje in žalost.

Nevin Birsa izrablja korespondenčno funkcijo besede, tako da je prenosnik sporočila zapisovalec, avtor, sporočilo, tekst, prejemnik pa fiktivni tretjeosebni lirski subjekt. Ta triada je kot možnost nove triade odprta bralcu, neudeležencu prvega odnosa. To pa že kaže v smer menjavanja položajev lirskega subjekta v Rihemberku: iz prvoosebne identifikacije avtor: lirski subjekt do avtor-tretjeosebni lirski subjekt.

Posamezni teksti imajo svoj prozni, publicistični, deloma poljudno-zgodovinski predgovor, ali pa samo prepis spominske plošče, npr. Železnica, Prva svetovna vojna, Možina Pavla-Rastja, Narodnemu heroju Ljubu Šercerju, Oto in Viktor Colja, Franc Zgonik, Tu je bil doma narodni heroj Angel Besednjak...) Funkcija teh neliterarnih ali bolj nepesniških elementov v zbirki je usmerjena neposredno na bralca kot neke vrste vodnik, opozorilo na konkreten dogodek ali stvar, predmet pesniške ubeseditve. Postopek ostaja bolj ali manj v mejah tradicionalne izpovedne, deloma memoarne in prigodniške lirike z lokalno določenostjo.

Nevin Birsa se je v tretji zbirki, Rihemberk, pridružil prigodniškemu tipu slovenske poezije, v pesniškem postopku ohranil mimetično funkcijo besede, sorazmerno konvencionalno metaforiko

in leksiko. Močnejša je Birsova inventivna moč podoživljanja, pesniškega zraščanja s časom in svetom, domišljajska transformacija resničnosti, ki pa ostaja zaradi lokalne omejenosti odprta tudi manjšemu krogu bralcev. To pa je usoda vseh prigodniških zbirk.

M. Zlobec

FRANCI ZAGORIČNIK, FUSNOTA

Od devetih besedil kratke proze, ki jih je Zagoričnik zbral v eni knjigi*, je precej takšnih, da lahko ob njih ugotovljamo podobnost z zgodbami, ki polnijo strani tednikov pod geslom, da jih »piše življenje«. Podobnost je samo motivna: socialno dno in lumpenproletarci. Med temi osebami so tudi tragične usode, ki jim alkohol ne prinaša pozabe, ampak ravno nasprotno: z njegovo pomočjo obnavljajo preteklost, ki jih je usodno zaznamovala. Toda pripoved poudarja to tragiko le posredno, z grotesknostjo in absurdnostjo posameznih položajev, v katerih se znajdejo te osebe, in z ironijo, ki se skriva npr. že v naslovu Dolga in vijugasta pot Petra Jerneja na poti v Rio, ki je zavesten pleonazem. V besedilu ironija narašča, v ta namen je uporabljena celo ljudska pesem Po jezeru bliz' Triglava. Predvsem po teh prijemih se pripoved razločuje od prej omenjenih zgodb za lažje branje. Še bolj pa se odmika od njih Legenda, ki se začena z duhovičenjem na račun obeh oseb, ki se menda nahajata »nekje vmes med Istantbulom in Münchnom«. Tudi konflikt, v katerem sta se znašli, je vse prej kot običajen: eden izmed njiju noče stopiti v gasilsko društvo, zato izgubi delovno mesto v podjetju. Seveda je to povrhnja plast, izza katere sili satira na vodstvo podjetja, ki ma-

nipulira s svojimi zaposlenimi. Besedilo učinkuje zaradi svoje fragmentarnosti kot osnutek, ker so upovedene le najvažnejše faze v razvoju spora med posameznikom in samovoljnim vodstvom. Varianto te tematike vsebuje Lubijeva moribana, ki se sicer začena z napol utopičnim bombnim napadom, a se že v naslednjih fragmentih sprevrže v idejna in seksualna nasprotja med postajnim načelnikom in snažilko, ki ni nihče drug kot Josipina Turnograjska. Takšno vključevanje zgodovinskih oseb v pripovedovanje, pri čemer jim niso prisojene poteze, lastnosti ali družbeni položaj, ki so ga zavzemale v svojem nekdanjem življenju, temveč docela drugačne, spada v demitologiziranje preteklosti. Zgodba o Josipini je kar naprej pretrgana z epizodicami. Ena takšnih se nanaša na Cigane, ki jih sprevoznik vrže iz avtobusa, ob čemer se pripovedovalec ponorčuje iz nacionalistične mentalitete večine potnikov. V nadaljnjem pripovedovanju postane cilj tega početja povprečen literarni okus. Za poročilom o novejšem stilu ikebane, ki je najbrž citat iz kake knjige ali članka, se pripoved spet vrne k Josipini. Na koncu že izvemo, kako je neki Lubi obiskal razstavo ikebane.

Najbolj izrazit primer satire v knjigi je besedilo Koncert v naravi, ki ga pripoveduje časnikar, ki namerava intervjuvati tipičen primer vestne delavke. Njen priimek — »Mravlja« — in iz njega izpeljane oznake so zgovorna karakteristika (»mravljinici, mravljinčja dežela«). Ker vse poteka med majskimi prazniki, je zraven ironizirana invazija ljudi v naravo in hkrati razkrita ozadje idiličnih intervjujev in deloma uredniške politike.

Razen fabulativnih drobcev je v besedilih precej meditacij; za zburjanje letih zadostujejo najrazličnejši predmeti pojavnosti, najbolj pogosto pa se vrtijo okrog vprašan literarnega ustvarjanja, ki jih spremlja misel, da besede niso zadovoljivo sredstvo sproščanja: »Neka

* Franci Zagoričnik, Fusnota. Opremlil Marko Pogačnik. Zbirka Znamenja 44. Založba Obzorja, Maribor 1973.